

Dr. Kovács Ilona

1974–2003

2023. október 23-án mély megrendüléssel értesültünk arról, hogy kolléganőnk, dr. Kovács Ilona főlevéltáros hosszú, gyógyíthatatlan betegség után elhunyt.

Dr. Kovács Ilona – ahogy mi neveztük, Icuka – 1974. április 24-én született Debrecenben. Édesapja műszaki szakemberként, édesanyja iskolaigazgatóként dolgozott évtizedeken át. Szülővárosának szeretetét leginkább nagyapjától, Kecskés Lászlótól örökölte, aki igazi lokálpatriótaként kutatta Debrecen történetét, s ismereteit szívesen átadta nemcsak tanárként, de – várostörténeti sétákat vezetve – idegenvezetőként is.

Icuka 1992-ben a Tóth Árpád Gimnáziumban érettségizett, majd a Kossuth Lajos Tudományegyetem történelem–politológia szakán diplomázott 1997-ben kiváló eredménnyel. Hogy ezután a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárba jelentkezett állásért, szintén nagyapjának köszönhető, hiszen ő ösztönözte erre, amikor későbbi kolléganőnk még gimnazistaként ellátogatott az intézménybe, s rácsodálkozott az itt található „kincsekre”.

Kezdő levéltárosként, az anyaggal ismerkedve úgy látta, hogy sok olyan irat van a levéltárban, amelyet csak jogászai tudással lehet és érdemes kutatni, ezért hamarosan beiratkozott a Szegedi Tudományegyetem (akkor még József Attila Tudományegyetem) jogi karára. Nem volt könnyű dolga, hiszen a munka melletti tanulás, a kecskeméti kihelyezett tagozatra való utazás minden szabad idejét lefoglalta. Szívós akarattal azonban elvégezte ezt a feladatot is, így kaphatta meg a doktori címet.

A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Piac utcai kutatójában kezdett dolgozni. A levéltári munka rejtelmeibe közvetlen munkatársa, Űri Sándorné Anikó vezette be, akitől nagyon sokat tanult. Az elmúlt 26 év alatt megismerte a levéltáros szakma minden területét: az ügyviteli tevékenységtől, a kutató- és ügyfélszolgálaton, a rendezésen, a könyvtári feladatokon át a tudományos munkáig.

Az államigazgatás és jogszolgáltatás területi szerveinek gyűjtőterületi referenseként az irattárak levéltári ellenőrzése során kiemelkedően szoros kapcsolatot alakított ki a felügyelete alá tartozó intézményekkel. Szakmai útmutatásainak köszönhetően több esetben sikerült javítani az iratok őrzési körülményein. Szervezte és irányította a levéltár iratátvételeit, így jelentősen sikerült csökkentenie a még kint lévő, maradandó értékű iratok mennyiségét.

Debrecen új- és legújabb kori történetének szenvedélyes kutatója volt. Gyűjtött minden olyan szakkönyvet, amely a témával kapcsolatos. A nagyapjától örökölt könyvtárával együtt egy egész szobányi helytörténeti irodalommal rendelkezett. Debrecen levéltári anyagának referenseként nagy szorgalommal és elkötelezettséggel tanulmányozta a várostörténeti iratanyagot, amelyet részben a kutatószolgálati, részben a tudományos és közművelődési munkában hasznosított. Kutatásai különféle aspektusait (építés-,

mentalitás-, jog-, igazgatás- és intézménytörténet, valamint archontológia) szaktanulmányokban, önálló kötetekben dolgozta fel és tette közzé. Levéltári forrásokon nyugvó hitelességgel, nagy precizitással, remek íráskészséggel alkotott. Páratlan forrásismeretét híven tükrözik jeles publikációi.

Kutatásai eredményeiről helyi és országos konferenciákon tartott előadásokat. A társadalmi szervezetekkel kialakított jó munkakapcsolata révén kurátora volt több kiállításnak, így megrendezte a Debreceni Népi Együttes 60 éves munkáját, a Debreceni Vívóklub és a 80 éves Debreceni Fotóklub kialakulását és fejlődését bemutató tárlatokat. Több építéstörténeti összeállításban is részt vett, amelyek elsősorban debreceni nevezetességeket és azok építését mutatták be, mint például az Aranybika, a városháza vagy a megyeháza épülete. Sajnos, a Csokonai Színház felújítása kapcsán történt kutatómunkában betegsége miatt már nem tudott részt venni, pedig a színházzal szinte napi kapcsolatban volt, ő rendezte a levéltárba bekerült irataikat és segítette kutatóik munkáját.

Oktatóként bekapcsolódott a Debreceni Egyetem levéltár szakirányú történész hallgatóinak képzésébe, de az irattáros tanfolyamokon is rendszeresen tartott előadásokat. Mentorként több kollégát vezetett be a levéltáros szakma rejtelmeibe.

Fontosnak tartotta a levéltár múltjának a megismerését is, ezért levéltártörténeti kutatásokat is végzett. Hosszas munkával feltárta Debrecen Város Levéltára kiemelkedő személyiségeinek pályáivét, e kutatás eredménye a *Levéltárosok arcképcsarnoka* című tárlat, amely jelenleg is központi kutatónk állandó kiállítása.

Honlapunk tartalmi bővítését és állandó megújítását szem előtt tartva virtuális kiállításokat is létrehozott, ilyen volt például *A Debreceni Virágkarnevál 40 éve* című tárlat 2013-ban. Az ő nevéhez fűződik a levéltár 2013-ban indult *Levelesláda kincsei* című elektronikus forrásközlő rovatának a megszületése, amelyben számos érdekes cikket tett közzé.

Szintén 2013-ban – országosan is egyedülálló módon, s elsősorban neki köszönhetően – levéltárunk együttműködési megállapodást kötött a Debreceni Törvényszékkel, a Debreceni Ítéltáblával és a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karával, amelynek keretében létrejött egy megyei bíróságtörténeti kutatócsoport, s Icuka ennek fontos tagja volt. A gyümölcsöző kapcsolatnak számos eredmény köszönhető: bíróságtörténeti konferenciák, kiállítások, valamint a *Jogszolgáltatás története* című, öt kötetből álló reprezentatív kiadványsorozat. Hiánypótlóak azok az általa írt kötetek is, amelyek a Debreceni Királyi Ítéltábla történetének egy-egy fejezetéről és elnökeinek életútjáról szólnak.

A Magyar Nemzeti Levéltár országos projektjei közül szinte mindegyikben részt vett. A Reformáció MNL projekt keretében készítette el *Debreceni végrendeletek* című kötetét, amely szívügye volt. Az 1956-os forradalom utáni megtorlás büntetőpereinek feldolgozásában is tevékenyen részt vett, sokáig elhallgatott tényekkel gazdagította helytörténetírásunkat. 2018-ban szakmai és tudományos munkája elismeréseként megkapta a Pro Archivó Nationali-díj arany fokozatát.

Az MH 5. Bocskai István Lövészdandárral és a Hadkiegészítő Parancsnoksággal való együttműködés keretében jelentős munkát vállalt a Hajdú-Bihar vármegyei hősi sírok, emlékművek és hősi halottak adatainak feldolgozásában. A térség katonai múltjának feltárásában végzett aktív részvételéért 2019-ben a honvédelmi minisztertől a Honvédelemért kitüntető cím III. fokozatát vehette át.

Talán nem tévedek nagyot, ha azt gondolom, hogy a legkedvesebb munkái a város történetét bemutató kiállítások voltak. A Múzeumok Éjszakája program keretében ugyanis több éven át rendeztünk kiállítást a régi városházán. Ezek közül talán a legbüszkébb a *Debrecen, a szabadság fővárosa* című tárlatra volt, amely nemcsak a legszínesebb tematikájú, de neki köszönhetően a legtöbb ragyogó ötlettel kivitelezett kiállításunk is volt.

Aki csak találkozott vele, szakmailag kiválóan felkészült, ugyanakkor kedves, segítőkész embernek ismerte. Nagyfokú nyitottságot mutatott az újdonságokra. Akkor volt igazán elemében, amikor valami szokatlant, újat kellett csinálni. Előadásainak például mindig sikerült képi- vagy hangeffektusokkal – csak órá jellemző – varázslatos hangulatot teremtenie. Szípkasztak a gondolatai egy-egy kiállítási enteriőr megvalósítása során. Ilyenkor nem egyszer történt, hogy még a napi munka után is azon gondolkodott, hogy amit megtudott napközben a levéltári forrásokból, azokat az információkat hogyan tudnánk látványosan visszaadni a nagyközönség számára. Azt is nagyon élvezte, amikor néhány évvel ezelőtt végigjártuk a kollégákkal Debrecen legmagasabb pontjait, így felkérkedtünk a templomtornyokba is „tanulmányozás” végett. Ragyogott a szeme a boldogságtól, amikor a Kistemplom vagy a Nagytemplom tetejéről lenézhattunk a nyüzsgő városra. Talán kedvenc költőjének, Gulyás Pálnak *Debrecen, ó-kikötő* című verse járhatott az eszében, amelynek sorait ő maga rajzolta fel a Költészet Napján 2015-ben levéltárunk üvegablakára, amikor csatlakoztunk a *Verseket a kirakatba Debrecenben is* mozgalomhoz.

Leikes gyűjtője volt a térség kulturális és néprajzi örökségének. Többször fordultunk hozzá – illetve ő maga is felajánlotta kincseit –, ha az aktuális kiállításához tárgyi emlékekre volt szükség. Tudós vénája mellett nagyon is szerette az életet. Imádott utazni. A levéltár által szervezett európai tanulmányutak szinte mindegyikén részt vett. Nagyon szeretett táncolni is. Emlékszem arra, amikor egy utazásunkon Amszterdamban a hirtelen jött zápor elől bemenekülve egy kis kávéházba, a jó zenére táncra perdült. Nagyon szerette a természetet, a kertészkedést, gyakran mesélt örömmel – persze a rá jellemző szerénységgel – a kertről, büszke volt az ott termett gyümölcsökre, zöldségekre. Még jobban szerette az állatokat: kutyája, cicája meghálálta a gondoskodást, hű társai voltak betegsége idején is.

Szenvedélyesen szerette Debrecent. Néhány hónappal ezelőtt nagy lelkesedéssel vetette bele magát a debreceni civisházak történetébe. A Csapó utcai, ma Roncsbárként működő egyik civisház megmentése érdekében felkutatta a ház történetét, s online módon közzétette, remélve hogy ha a város vezetői elolvassák, talán elállnak lebontásától. Nagyon sok terve volt még, gondolatban félretettünk számos forrást, hiszen tudtuk, hogy azokat ő akarja feldolgozni. Pótolhatatlan veszteség a történettudomány számára, hogy már nem veheti a kezébe azokat!

Szülővárosának szeretetéről, s egyben életének hitvallásáról a nagyapjának ajánlott *Debreceni végrendeletek* című könyvében Szabó Magdát idézve így írt:

„Ez az én városom, nem tehetek másként. Kitartottam tegnap az arcomat a szélbe, és elnevettem magamat, hogyan fogom azt valakivel is megértetni, hogy ez az egyetlen szél, amit a halálom óráján is érezni szeretnék. Mert semmiféle szél sem tud megnyugtatni, csak az, amelyik a puszta felől sodorja magával az őseim sorát.”

A forradalom lelkes kutatójának szíve – milyen érdekesen szőtték a párkák élete fonalát! – utolsót október 23-án, az 56-os emlékezés óráiban dobbant.

Nyugodj békében, Icuka!

Szendiné Orvos Erzsébet

A Levéltári Szemle szerzőinek figyelmébe!

A Levéltári Szemle aktuális közlési és hivatkozási szabályzata, valamint a levéltáros interjúkra vonatkozó útmutató elérhető a Magyar Levéltári Portálon:

[https://archivportal.hu/index.php/egyesulet/
leveltari-szemle/](https://archivportal.hu/index.php/egyesulet/leveltari-szemle/)

Kérjük jövőendő szerzőinket, hogy kéziratuk elkészítésénél ezen útmutatókat vegyék figyelembe!

A borítón: a főváros 150 éves évfordulójára elhelyezett fényoroszlán a BFL előtt.

Illusztráció az 54–64. oldalon található tanulmányhoz.

(Fotó: Györffy Szabolcs)

600 Ft

WWW.ARCHIVPORTAL.HU/LEVELTARI-SZEMLE